

Rat u Jemenu-uzroci i posledice

Drevni Rimljani su teritorije današnjeg Jemena nazivali „Arabia Felix“ odnosno „Srećna ili cvetajuća Arabija“.¹ Takav naziv se današnjem Jemenu ne bi mogao dodeliti. Jemen je najsiromašnija arapska zemlja i jedna od najnerazvijenijih država sveta², sa indeksom ljudskog razvoja od 0.498 se nalazi na 160. mestu od 169 zemalja.³ U zemlji je pred rat bilo oko 30% nezaposlenog stanovništva, a više od 50% Jemena je živelo sa manje od 2 dolara dnevno.⁴

Trenutno u Jemenu živi više od 28 200 000 stanovnika, broj koji ubrzano raste i procenjuje se da će, uz ovoliki prirodni priraštaj, broj stanovnika do 2050. godine porasti na 60 miliona.⁵ Važno je napomenuto da je pred rat 22% populacije pripadalo starosnoj grupi 15-24. godina starosti. Toliki broj stanovnika koji ulaze ili tek treba da izađu na tržište rada u nerazvijenoj zemlji dovodi do velike nezaposlenosti, a samim tim i nezadovoljstva. I da ne dođe do porasta stanovnika stanje u Jemenu je već dovoljno katastrofalno.

Pored loših ekonomskih faktora, zemlju iz temelja potresa nepostojanje nacionalne kohezije. Jemen je u osnovi nejedinstven i podeljen na plemenskoj i verskoj osnovi i to se nalazi u osnovi njegovog nejedinstva. Ni početkom 20. veka Jemen nije bio jedinstven, već podeljen između Britanije i Osmanskog carstva. Pretežno šiitski Severni Jemen je bio pod Osmanlijama sve do kraja I svetskog rata. Međutim, Osmanlije nikad nisu uspele u potpunosti da pokore ovaj region već su stvarnu vlast imali šiitski imami i region je uživao veliki stepen autonomije u okviru carstva.⁶ Posle Prvog svetskog rata šiitski imam Jaija Muhamed proglašava nezavisnost, a 1926. postaje kralj Mutaveklijskog kraljevstva Jemen čime postaje i duhovni i svetovni vođa.⁷ Teokratski sistem imamata je na području Severnog Jemena trajao skoro čitav milenijum sve do 1962. godine kada je pod uticajem arapskog nacionalizma proglašena Arapska republika Jemen.⁸

Južni Jemen ostao je pod britanskom vlašću sve do 1967. godine kada je došlo do proglašenja Demokratske Narodne Republike Jemen. Za razliku od Arapske republike Jemen ili Severnog Jemena, DNR Jemen odnosno Južni Jemen bio je pod manjim plemenskim uticajem što je omogućilo stvaranje sekularnijeg društva, čak i savezništva sa SSSR-om. Pored ideološke, između zemalja postojala je i razlika u verskom smislu jer je Južni Jemen bio pretežno naseljen sunitima. Odnosi između dva Jemena su bili napeti i 70-ih i 80-ih godina opterećeni međusobnim oružanim sukobima.

Krajem 80-ih godina, usled promene međunarodnih okolnosti i slabljenja komunizma dolazi do postepenog smirivanja tenzija, a 1988. i do otpočinjanja pregovora o ujedinjenju dva Jemena. Već u novembru 1989. godine predsednik Severnog Jemena Ali Abdulah Saleh i predsednik Južnog Jemena Ali Salim al-Baidha potpisuju ugovor o ujedinjenju koje je

¹The Editors of Encyclopædia Britannica, ARABIA FELIX, <http://www.britannica.com/place/Arabia-Felix> (pristupljeno 10. 12. 2015.)

² Anne Allmeling / Marina Martinović, JEMEN PRED RASPADOM, <http://www.dw.com/bs/jemen-pred-raspadom/a-18258248> (pristupljeno 11. 12. 2015.)

³Human Development Report, YEMEN, <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/YEM> (pristupljeno 10. 12. 2015.)

⁴Diana Hodali / Sveltana Rezo, AL-KAIDA U JEMENU POSTAJE SVE JAČA, <http://www.dw.com/bs/al-kaida-u-jemenu-postaje-sve-ja%C4%8Da/a-17005310> (pristupljeno 07. 12. 2015.)

⁵WPR, YEMEN POPULATION 2015, <http://worldpopulationreview.com/countries/yemen-population/> (pristupljeno 12.12.2015.)

⁶ Bojana Milićević, ARAPSKO PROLEĆE U JEMENU 2011. GODINE, Beograd, jun 2014. godine, str. 36.

⁷ KINGDOM OF YEMAN, <http://www.almanachdegotha.org/id300.html> (pristupljeno 07.12.2015.)

⁸BBC, YEMEN CRISIS: WHO IS FIGHTING WHOM?, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29319423> (pristupljeno 10.12.2015.)

izvršeno 22. maja 1990. godine.⁹ Predsednik Republike Jemen postao je Saleh, predsednik Severnog Jemena. Iste godine donesen je ustav Republike Jemen, koji je do sad menjan u tri navrata 1994, 2001. i 2009. godine. Svakom izmenom je jačala pozicija predsednika Saleha.¹⁰ Prema članu 1. ustava „Republika Jemen je arapska, islamska, i nezavisna suverena država“, dok je prema članu 3. „izvor zakonodavstva islamski šerijat“.¹¹

Stare podele između Severnog i Južnog Jemena su i pored ujedinjenja u Republiku Jemen opstale i izbile na površinu. Nedugo nakon ujedinjenja, tačnije 1994. godine, u južnim delovima zemlje izbija građanski rat. Ovaj rat je trajao dva meseca, a Saleh je i dalje ostao predsednik Jemena. Naredni sukob u Jemenu izbio je 2004. godine, samo ovoga puta na severu zemlje, zbog pokušaja centralne vlasti da zeidsku versku praksu prilagodi sunitskoj. Tada je jedan od duhovnih vođa šiita Husein Badrein al-Huti, tvrdeći da vlast guši njegovu versku zajednicu, pobunio pojedina šiitska plemena protiv vlasti. Al-Huti nije uspeo da privoli sva šiitska plemena na svoju stranu, a Saleh je to vešto iskoristio i ostala plemena okrenuo protiv njega što mu je omogućilo pobedu ali ne i završetak konflikta koji je trajao sve do 2010. godine. Sam al-Huti je ubijen septembra 2004. godine, posle čega je u njegovu čast čitav pokret nazvan Huti. Južni delovi Jemena su bili politički marginalizovani i slabije naseljeni, ali ekonomski bogatiji od siromašnog severa.

Pored podele sever-jug, zemlja je uveliko podeljena i na verskoj osnovi. Najbrojniji su suniti kojih ima oko 53% u ukupnoj populaciji (u daljem tekstu up.), zatim slede šiiti, koji pripadaju sekti zeida¹², i kojih ima 45% u up.,¹³ i male verske zajednice poput hrišćana, jevreja, hindusa i dr..¹⁴ Važno je napomenuti da šiiti nisu jedinstveni. Među njima valja razlikovati: Hute kojih ima najviše (oko 30% u up. Jemena), zeide koji ne slede Hute, kao i male zajednice: ismailisti i imamiti (doslovno dvanaestaši).¹⁵

Nezadovoljstvo Salehovom vladavinom na jugu i severu zemlje nije nikada potpuno iščezlo i krajem 2010. godine je sa pojavom Arapskog proleća ponovo izbilo na površinu. Demonstranti su se udružili u Koaliciju revolucionarne omladine koja je do marta 2011. godine organizovala proteste u glavnom gradu Sani, kao i drugim većim jemenskim gradovima, poput Adena i Taiza. Demonstranti su podržavali i Huti sa severa i Hirak pokret¹⁶ sa juga.¹⁷ I pored sveopšte koalicije protiv njega Saleh je uporno odbijao da siđe sa vlasti. Oktobra 2011. Savet Bezbednosti usvaja rezoluciju 2014 kojom poziva na sporazumni prenos vlasti u Jemenu. Saleh je pod velikim pritiskom međunarodne zajednice 23. novembra 2011. u Rijadu potpisao sporazum o silasku sa vlasti. Sporazumom on je ostao predsednik do predsedničkih izbora februara 2012, dok su on i njegova porodica dobili imunitet od krivičnog gonjenja.¹⁸

⁹ Bojana Milićević, ARAPSKO PROLEĆE U JEMENU 2011. GODINE, op.cit., str.36.

¹⁰ isto, str.39.

¹¹ WIPO, CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF YEMEN, <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=9622> (pristupljeno 13.12.2015.)

¹² Zeidi ili zejdi su „ogranak šiita nastao od grupe koja je podržala pobunu Zejda ibn Alija potomka Alija. Zeidi se razlikuju od svih ostalih šiitskih grupa po tome što ne priznaju neophodnost imama niti principe „jasno imenovanje“ i „nepogrešivost“ kao preduslove za preuzimanje imamata“

¹³ Refworld, YEMEN: THE CONFLICT IN SAADA GOVERNORATE-ANALYSIS, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=topic&tocid=45a5199f2&toid=45a5f8b22&docid=488f180d1e&skip=0> (pristupljeno 10.12.2015.)

¹⁴ Bojana Milićević, ARAPSKO PROLEĆE U JEMENU 2011. GODINE, op.cit., str.37.

¹⁵ Refworld, YEMEN: THE CONFLICT IN SAADA GOVERNORATE-ANALYSIS, op.cit.

¹⁶ Pokret nastao organizovanjem vojnih oficira koji su prisilno penzionisani nakon građanskog rata 1994. godine. Organizovali su demonstracije protiv Salehove vladavine na prostoru nekadašnjeg Južnog Jemena još od 2007. godine.

¹⁷ Bojana Milićević, ARAPSKO PROLEĆE U JEMENU 2011. GODINE, op.cit., str.44-45.

¹⁸ isto str.45-48.

Za novog predsednika Jemena izabran je Abdu Rabu Mansour Hadi koji je pred sobom imao težak zadatak da smiri tenzije na severu i jugu, izvadi zemlju iz ekonomske krize, sprovede reforme i obračuna se sa teroristima. Formirana je vlada nacionalnog jedinstva, bez Huta, i planirano je donošenje novog ustava. Novim ustavom predviđena je federalna podela zemlje na šest federalnih jedinica.¹⁹ Međutim, Huti koji bi takvom federalnom podelom izgubili izlaz na more bili su nezadovoljni.

Septembra 2014. Huti, koji sebe nazivaju „Ansar Allah“ ili „Božiji partizani“²⁰, ponovo dižu ustanak, započinju rat i već u januaru osvajaju glavni grad Sanu, dok predsednik Hadi beži u Aden²¹ odakle je nastojao da osvoji vlast uz pomoć lojanih sunita.²² Moto Huta ispisan na zastavama u Sani je: "Bog je velik! Smrt Americi! Smrt Izraelu! Prokletstvo židovima! Pobjeda islamu!"²³ Huti, kojih ima oko 30% u up. su se udružili sa bivšim predsednikom Salehom koji je zadržao veliki uticaj u bezbedonosnim i vojnim krugovima Jemena i koji ima veliki broj pristalica. Zajedno su postigli velike vojne uspehe: osvojili glavni grad Sanu, na kratko kontrolisali Aden, a trenutno drže pod opsadom grad Taiz.

Većina sunita se protivi stvaranju hutskog režima i oni su se u južnim delovima zemlje organizovali u narodne komitete. Međutim, oni nisu jedinstveni: dok jedni podržavaju svrgnutog predsednika Hadija, drugi se bore za nezavisnost juga. Na poziv svrgnutog predsednika Hadija, Saudijska Arabija je 26. marta ove godine pokrenula operaciju „Oluja odlučnosti“ zajedno sa pet zemalja zaliva, Jordanom, Egiptom, Sudanom i Marokom.²⁴ Operacija je usmerena protiv Huta, a zvanični cilj je vraćanje Hadija na vlast, i uspostavljanje stabilnosti u zemlji.²⁵ Naime, Saudijski koji smatraju, ne bez osnova,²⁶ da su Huti pod uticajem njihovog regionalnog protivnika Irana, izdašno pomažu pro-Hadi snage i njihove intervencije imale su veliku ulogu u odbrani Adena i Taiza.

Određen broj sunitskih narodnih komiteta se udružio sa jemenskom al-Kaidom. Da pojasnim, u Jemenu se nalazi i ogranak Al-Kaide AQAP koji se smatra za jedan od najopasnijih krila ove organizacije. Ovaj ogranak je nastao 2009. godine spajanjem saudijsko-arapskih i jemenskih delova.²⁷ Oni kontrolišu jedan deo juga, i u ratu su se pokazali kao delotvorna sila protiv Huta što im je omogućilo u regrutovanju velikog broja novih boraca, pretežno sunita.²⁸ Ovaj ogranak je izveo napad na Šarli Ebdo početkom godine, a njihov vođa, Nasser al-Wuhaishi, je u video poruci preuzeo odgovornost za napad. Početkom decembra AQAP je od provladinih snaga osvojio dva strateški važna grada Zinjibar i Ja'ar čime je dodatno učvrstila svoj položaj na jugu.²⁹

¹⁹ BBC, YEMEN CRISIS: WHO IS FIGHTING WHOM?, op.cit.

²⁰ isto

²¹ Nekada glavni grad Južnog Jemena

²² Vladimir Vukasović, JEMENSKI RAT SVIH PROTIV SVAKOG, <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Jemenski-rat-svih-protiv-svakog.lt.html> (pristupljeno 10.11.2015.)

²³ Kersten Knipp / Marina Martinović, JEMEN I ODMERAVANJE SNAGA NA BLISKOM ISTOKU, <http://www.dw.com/bs/jemen-i-odmjeravanje-snaga-na-bliskom-istoku/a-18302458> (pristupljeno 10.12.2015.)

²⁴ BBC, YEMEN CRISIS: WHO IS FIGHTING WHOM?, op.cit

²⁵ Rainer Sollich, OPASNA IGRA U JEMENU, <http://www.dw.com/bs/opasna-igra-u-jemenu/a-18345177> (pristupljeno 25.11.2015.)

²⁶ Bivši predsednik iranskog parlamenta Ali Akbar Nateq krajem januara izjavio: "Sada vidimo da se naša revolucija izvozi u Jemen, Libanon i Irak, kao i u Siriju." više o tome na <http://www.dw.com/bs/jemen-i-odmjeravanje-snaga-na-bliskom-istoku/a-18302458>

²⁷ Diana Hodali / Svjetlana Rezo, AL-KAIDA U JEMENU POSTAJE SVE JAČA, op.cit.

²⁸ Vladimir Vukasović, JEMENSKI RAT SVIH PROTIV SVAKOG, op.cit.

²⁹ Al Jazeera, AL-KAIDA ZAUZELA DVA KLJUČNA GRADA U JEMENU, <http://balkans.aljazeera.com/vijesti/al-kaida-zauzela-dva-kljucna-grada-u-jemenu> (pristupljeno 07.12.2015.)

U sukobima u Jemenu uključena je i ISIS koja je preuzela odgovornost za samoubilački napad u Sani u kom je 20. marta ove godine poginulo više od 140 osoba³⁰, a nedavno i odgovornost za ubistvo guvernera Adena.³¹

Stanje u Jemenu je katastrofalno. Od početka rata u Jemenu je u sukobima ubijeno više od 5700 ljudi, od toga 830 žena i dece. Nastradalo je više od 2600 civila, a čak 2/3 u vazдушnim napadima koalicije koju predvodi Saudijska Arabija.³² Prema izveštaju UNICEF-a 20.4 miliona ljudi nema stalni pristup pijaćoj vodi, 15.2 miliona ljudi osnovnoj zdravstvenoj nezi, a čak 1.8 milion dece je trenutno bez mogućnosti obrazovanja (oko 34% dece).³³ Organizacija za zaštitu ljudskih prava „Amnesty International“ saopštila je da je Saudijska Arabija ciljno uništila preko 1000 škola.³⁴ S obzirom da je reč o zemlji u kojoj je pred rat bilo oko 50% nepismenih, možemo slobodno da kažemo da govorimo o još jednoj izgubljenoj generaciji. Oko 120 000 ljudi je napustilo Jemen od početka sukoba, a 2.3 miliona je raseljenih.³⁵ Da stvar bude još gora, jak ciklon je 3. novembra pogodio Jemen, a procenjuje se da je broj onih koji su pogođeni ovom katastrofom oko 1.1 milion ljudi.³⁶ Ostaje nada da će mirovni pregovori dogovoreni u utorak 15. decembra 2015. u Ženevi dovesti do smirivanja situacije i sprečiti dalju humanitarnu katastrofu koja je već dostigla ogromne razmere.

Uroš Kusturić

Student osnovnih politikoloških studija
Fakultet političkih nauka UB
uroskusturic@hotmail.com

³⁰ Vladimir Vukasović, JEMENSKI RAT SVIH PROTIV SVAKOG, op. cit.

³¹ Tanjug, JEMEN: IS PREUZELA ODGOVORNOST ZA UBISTVO GUVERNERA PROVINCIJE ADEN <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:580047-Jemen-IS-preuzela-odgovornost-za-ubistvo-guvernera-provincije-Aden> (pristupljeno 12.12.2015.)

³² Beta, UN: OD POČETKA SUKOBA U JEMENU 5.700 LJUDI, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=11&dd=19&nav_id=1064719 (pristupljeno 07.12.2015.)

³³ UNICEF YEMEN CRISIS SITUATION REPORT, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF%20Yemen%20Crisis%20Humanitarian%20SitRep%2021%20Oct%20-%203%20Nov%202015.pdf> (pristupljeno 5.12.2015.)

³⁴ ZRAČNI UDARI U JEMENU, 44 MRTVIH, <http://balkans.aljazeera.com/vijesti/zracni-udari-u-jemenu-44-mrtvih> (pristupljeno 13.12.2015.)

³⁵ Beta, UN: OD POČETKA SUKOBA U JEMENU 5.700 LJUDI, op.cit.

³⁶ UNICEF YEMEN CRISIS SITUATION REPORT, op.cit.